

City Deal

Elektrische Deelmobiliteit in Stedelijke Gebiedsontwikkeling

ONDERGETEKENDEN

PARTIJEN

City Deal-gemeenten

- Het college van burgemeester en wethouders van Amersfoort, handelend als bestuursorgaan van deze gemeente, namens deze de heer/mevrouw .., Wethouder ..;
- Het college van burgemeester en wethouders van Amstelveen, handelend als bestuursorgaan van deze gemeente, namens deze de heer/mevrouw .., Wethouder ..;
- Het college van burgemeester en wethouders van Den Haag, handelend als bestuursorgaan van deze gemeente, namens deze de heer/mevrouw .., Wethouder ..;
- Het college van burgemeester en wethouders van Rotterdam, handelend als bestuursorgaan van deze gemeente, namens deze de heer/mevrouw .., Wethouder ..;
- Het college van burgemeester en wethouders van Utrecht, handelend als bestuursorgaan van deze gemeente, namens deze de heer/mevrouw .., Wethouder ..;

Provincies

- Gedeputeerde Staten van de Provincie Utrecht, handelend als bestuursorgaan, namens deze de gedeputeerde, heer/mevrouw ...
- Gedeputeerde Staten van de Provincie Zuid-Holland, handelend als bestuursorgaan, namens deze de gedeputeerde, heer/mevrouw ...

Rijksoverheid

- De Minister/Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat
- De Minister/Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat
- De Minister/Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
allen handelend als bestuursorgaan en als vertegenwoordigers van de Staat der Nederlanden;

Private partijen

- ElaadNL, te dezen vertegenwoordigd door ... ,hierna te noemen: ElaadNL
- Heijmans N.V., te dezen vertegenwoordigd door ... ,hierna te noemen: Heijmans
- Stichting Smart Solar Charging, te dezen vertegenwoordigd door de heer R. Berg, hierna te noemen: Smart Solar Charging
- Synchroon B.V., te dezen vertegenwoordigd door ... ,hierna te noemen: Synchroon
- Syntrus Achmea B.V. te dezen vertegenwoordigd door .., hierna te noemen: Syntrus Achmea
- Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen NEPROM, te dezen vertegenwoordigd door.... ,hierna te noemen: NEPROM

OVERWEGEN HET VOLGENDE,

Algemene context

- a. Het kabinet zet met het regeerakkoord fors in op CO2-reductie en daarnaast op verduurzaming van de gebouwde omgeving. Er wordt een nationaal Klimaat en energieakkoord gesloten met reductiedoelstellingen voor sectoren, waaronder de sector transport en mobiliteit. Deze City Deal beoogt bij te dragen aan de mobiliteitstransitie en CO2-reductie door het stimuleren van elektrische deelmobiliteit.
- b. Gemeenten, de Rijksoverheid, private partijen, kennisinstellingen en andere partijen werken aan de totstandkoming van de Agenda Stad, die de groei, innovatie en leefbaarheid van steden in samenhang moet versterken om daarmee het concurrentievermogen en groeipotentieel van het Nederlandse stedennetwerk te vergroten;
- c. Deze partijen tezamen beogen hier onder andere invulling aan te geven door middel van het sluiten van 'City Deals'. City Deals onderscheiden zich in het feit dat ze:
 1. een aansprekende ambitie formuleren ten aanzien van een of meerdere grote maatschappelijke opgaven;
 2. agglomeratiekracht organiseren (massa/schaalvoordeel door samenwerking tussen en/of binnen stedelijke regio's);
 3. betrokkenheid kennen van uiteenlopende publieke en private partijen (waaronder het Rijk);
 4. innovatief zijn en gericht op doorbraken, door bijvoorbeeld bestaande systemen anders vorm te geven, en;
 5. (inter)nationaal aansprekend en uitventbaar zijn;
- d. Het streven is om ambitieuze en krachtige spelers in het stedelijk netwerk te verbinden. City Deals beogen daarmee ook nieuwe vormen van samenwerking tot stand te brengen waarmee stedelijke opgaven op een efficiënte manier worden geadresseerd. Recent heeft het kabinet in het regeerakkoord aangegeven dat voor stedelijke regio's de systematiek met City Deals, als onderdeel van de Agenda Stad, voortgezet wordt;
- e. In het position paper 'Resetting cities'¹ hebben de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven gezamenlijk hun ambities voor Agenda Stad in kaart gebracht. Deze propositie is in samenspel met de Rijksoverheid ontwikkeld, en omvat een 'kansen' agenda langs drie sporen: lerende en innovatieve steden, (compacte) groene en gezonde steden, veilige en inclusieve steden. Deze City Deal sluit hier op aan, evenals op ambities van enkele G32-steden uit hun propositie 'Nederland Stedenland'²

¹ <http://agendastad.nl/wp-content/uploads/2015/06/Position-Paper-G4-Resetting-Cities.pdf>

² <http://agendastad.nl/wp-content/uploads/2015/06/G32-Nederland-Stedenland.pdf>

Context Elektrische Deelmobiliteit in Stedelijke Gebiedsontwikkeling

Met deze City Deal willen Partijen voor het eerst de ruimtelijke, financiële en duurzame impact die elektrische deelmobiliteit kan hebben voor stedelijke gebiedsontwikkeling volledig benutten.

Dit is een antwoord op de stedelijke verdichtingsopgave. Door het delen van elektrische mobiliteit kan de druk van automobility en parkeren op de openbare ruimte aanzienlijk worden verminderd. Hierdoor kunnen er binnenstedelijk meer woningen worden gebouwd tegen lagere stichtingskosten. Enerzijds stelt de invoer van elektrische deelmobiliteit eisen aan het parkeerbeleid, er moet immers (beleids)ruimte komen voor een ander 'soort' parkeerplaatsen zowel in technische zin (elektriciteit infrastructuur) als in organisatorische zin (loskoppeling parkeren van de woning, de huurder, de bewoner). Anderzijds levert de combinatie van mobiliteit, elektrisch rijden en wonen ook kansen op voor de opslag van (lokale zonne-energie) elektriciteit in de accu van de auto en andere opslagsystemen en het (terug) leveren van deze aan de consument of het net. Het betekent echter ook dat er nieuwe verbindingen moeten worden gelegd, zowel technisch (systeemkoppelingen) als bestuurlijk (verantwoordelijkheden). De grootschalige invoering van elektrisch vervoer heeft gevolgen voor de infrastructuur die daarvoor moet worden aangelegd en de verbinding met de lokaal door huishoudens, corporaties en VVE's opgewekte energie. Tevens maken elektrische deelauto's onderdeel uit van de transitie naar *Mobility as a Service*. Met name in stedelijke gebieden ontstaat hierdoor een nieuwe uitdagende opgave.

Met het ondertekenen van het klimaatverdrag van Parijs zet het kabinet zich in voor forse CO₂-reductie. Daarbij is ook het streven uitgesproken dat uiterlijk in 2030 alle nieuwe auto's emissieloos zijn. In deze City Deal onderzoeken we de mate waarin het stimuleren van elektrische deelmobiliteit bij kan dragen aan CO₂ reductiedoelstellingen voor de sector transport en mobiliteit, verduurzaming van de gebouwde omgeving en het inzetten op nieuwe energiebronnen. Losse innovaties of nieuwe technieken spelen een rol, maar belangrijker is dat er een integrale transitie plaatsvindt. Gedragsverandering is cruciaal. Het gaat niet om het opleggen van innovatieve oplossingen, maar om samen met bewoners/gebruikers te kijken naar de voordelen en randvoorwaarden. Dit is dan ook een van de belangrijkste onderzoeksvragen die in de pilots verder worden geconcretiseerd. Voorbeelden daarvan zijn:

- Wanneer wordt elektrische deelmobiliteit aantrekkelijk voor bewoners/gebruikers? Wat beweegt mensen, hoe genereren we bekendheid en wat is daarvoor nodig? Wat zijn de randvoorwaarden voor succes?
- Welke vragen en belemmeringen komen we tegen bij het benutten van de accucapaciteit van de elektrische deelauto voor energieopslag?
- In hoeverre draagt elektrische deelmobiliteit bij aan de CO₂-reductie?
- Op welke wijze biedt elektrische deelmobiliteit een structurele oplossing voor de parkeerdruk zodat de parkeernorm naar beneden kan? Hoe groot is het effect van een lagere parkeernorm op de betaalbaarheid en bouwsnelheid van nieuwe betaalbare woningen?

- Welke technische standaards zijn of worden relevant? Welke rol moet de overheid hierin nemen?

Partijen hebben elkaar gevonden om gezamenlijk het voortouw te nemen om de potentie van deze uitdagingen te benutten en belemmeringen op te lossen om tijdig in te spelen op toekomstige ontwikkelingen. Met het uitvoeren van concrete pilots worden gemeenten zogenoemde proeftuinen om ervaringen op te doen en actief van elkaar te leren. Iedere Partij heeft eigen doelen gerelateerd aan de ambitie van deze City Deal en geeft de pilots op haar eigen wijze vorm. Partijen verwelkomen andere overheden, het bedrijfsleven, kennisinstututen en maatschappelijke organisaties om toe te treden tot deze City Deal voor zover zij de ambities en het doel van deze City Deal onderschrijven en tevens bereid zijn zich daarvoor actief in te spannen.

Context City Deal in relatie tot andere ambities

- Energieagenda & nationaal Klimaat- en Energieakkoord.* In de ambitie van het geldende Energieakkoord is opgenomen dat de sector mobiliteit en transport in 2030 maximaal 24 Mton CO₂ uitstoot. In het regeerakkoord is opgenomen dat er een nationaal Klimaat- en Energieakkoord komt waarmee we met alle partijen de CO₂-uitstoot fors verder gaan verlagen. Als uitgangspunt geldt de doelstelling van 49% reductie in 2030, een emissiereductiedoelstelling die een additionele reductie ten opzichte van ongewijzigd beleid van 56 Mton CO₂ impliceert.
- Green Deal Elektrisch rijden (EZK Formule E-team).* Achttien partijen waaronder overheden, marktpartijen en maatschappelijke organisaties zetten zich in voor het stimuleren van elektrisch rijden en groene groei.
- Green Deal Autodelen.* Doel van deze Green Deal is bedrijven, overheden en burgers te stimuleren en te faciliteren om hun mobiliteitsbehoefte in te vullen op een manier die maximaal gebruik maakt van de mogelijkheden die autodeelconcepten bieden. Partijen willen komen tot een netwerk van 100.000 deelauto's in 2018.
- Green Deal Laadinfrastructuur.* Partijen streven naar een forse uitbreiding van het aantal publieke en semipublieke laadpalen voor elektrische voertuigen.
- Mobility as a Service:* Het aanbod van multimodale, vraag gestuurde mobiliteitsdiensten, waarbij op maat gemaakte reismogelijkheden door middel van een digitaal platform aan reizigers worden aangeboden, inclusief betaling en afhandeling van transacties. De focus ligt met name op het verbeteren van de bereikbaarheid en efficiënter gebruik van de bestaande infrastructuur.
- Deze City Deal heeft een eigen focus en zoekt, waar mogelijk en wenselijk synergie/samenwerking met bovenstaande initiatieven.*

KOMEN HET VOLGENDE OVEREEN,

Artikel 1 Doel

Het doel is het versnellen van een doorbraak naar het gebruik van elektrische deelmobiliteit in stedelijke gebiedsontwikkelingen. Partijen onderzoeken onder welke omstandigheden elektrische deelmobiliteit aantrekkelijk wordt voor bewoners/gebruikers. Hoe kunnen we inspelen op de trend van bezit naar gebruik en hoe jagen we dat optimaal aan vanuit overheden? De Partijen willen leren hoe de toepassing van elektrische deelmobiliteit zo veel mogelijk kan bijdragen aan het beter gebruik van de stedelijke ruimte, energiezuinig bouwen en een versnelling van de energietransitie.

Inzetten op beter gebruik van de stedelijke openbare ruimte

Het toepassen van elektrische deelmobiliteit in stedelijke gebiedsontwikkelingen vermindert het ruimtebeslag van automobilititeit en parkeren. De druk op de openbare ruimte is groot en daarom zetten Partijen in op efficiënter gebruik daarvan door minder auto's op straat en vermindering van de parkeerdruk. Hierdoor komt er ruimte beschikbaar voor bijvoorbeeld meer groen, meer binnenstedelijk bouwen en een bijdrage aan de transitie naar emissieloos vervoer, schonere stedelijke lucht en vermindering van geluidsoverlast. Echter, het toepassen van elektrische deelmobiliteit in stedelijke gebiedsontwikkeling gebeurt momenteel naast de verplicht te bouwen parkeerplaatsen (voor regulier autobezit) per woning. Uit onderzoek van de Provincie Zuid-Holland is gebleken dat gemeentelijke parkeernormen een belangrijke oorzaak zijn voor het stuklopen (geen fysieke en/of financiële haalbaarheid) van nieuwbouwprojecten in de centra van de grote steden.³ De schatting is dat ten gevolge van de parkeeropgave ca. 20% minder woningen worden gerealiseerd⁴. Dit terwijl de druk op de woningmarkt in deze gebieden onverminderd hoog is. In een aantal gemeenten zijn de gangbare parkeernormen al naar beneden bijgesteld.

Energiezuinig bouwen en de energietransitie

De huidige mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie in gebouwen kunnen beter benut worden. Het behalen van de doelstellingen van het regeerakkoord en het energieakkoord is een belangrijke drijfveer om hierin (verder) op te schalen. Door middel van de pilots willen Partijen een impuls geven aan de energietransitie door energiezuinige woningen en lokaal smart grid. Daarnaast wordt de uitdaging om de pieken en dalen in de energievoorziening op te vangen door middel van smart charging/off-grid/buffers/opslag al verkend, bijvoorbeeld door de batterij van de elektrische auto in te zetten voor de opslag van zonne-energie. Dit laatste vereist wel dat er bi-directionele laadpalen worden gebruikt die zowel kunnen laden als ontladen. Bijkomend voordeel is een woonlastenverlaging door energiebesparing.

³ Parkeren en verstedelijking", Provincie Zuid-Holland, april 2017

⁴ REBEL MIRT-onderzoek complexe transformatieopgaven. 2016

Artikel 2 Algemene afspraken

- a. Partijen dagen elkaar uit om actief, effectief en vol energie samen te werken om de transitie naar elektrische deelmobiliteit in stedelijke ontwikkelingen (verder) te versnellen en faciliteren. Ze hebben het lef om vooruit te denken en samen te werken met andere partijen.
- b. Partijen worden in de pilots uitgedaagd zelf te ervaren wat er (on)mogelijk wordt als in stedelijke ontwikkelingen ingezet wordt op elektrische deelmobiliteit gekoppeld met smart charging/opslag van duurzame energie. Gemeenten fungeren als proeftuin/testruimte waarbij de Rijksoverheid (wettelijke of andere) barrières agendeert en zich inspant voor oplossingen. Door middel van de pilots worden de mogelijkheden tastbaar die binnen bereik zijn, of zelfs nu al bestaan.
- c. Partijen leren van nieuwe manier van samenwerken tussen gemeenten, provincies, Rijksoverheid en andere partijen met als doel nieuwe ervaringen snel op grotere schaal toe te passen om daar ook weer van te leren.
- d. Partijen richten een werkgroep en een stuurgroep op met als doel om de voortgang te bewaken, monitoren en sturen zoals verder uitgewerkt in artikel 5.
- e. Partijen vergroten de bekendheid van deze combinatie van doelstellingen en borgen de voortgang door gezamenlijke communicatie in de vorm van een bijdrage aan tenminste jaarlijks 2 (open) bijeenkomsten en 1 publicatie.
- f. Partijen committeren zich aan een driejarig traject van samenwerking, waarin zij verantwoordelijk zijn voor de in deze City Deal gemaakte afspraken, elkaar kunnen aanspreken op voortgang en kwaliteit van de resultaten in relatie tot de doelstellingen.
- g. De City Deal-gemeenten, provincies en de Rijksoverheid gaan voor 'continuïteit van het publieke belang' en bouwen daarvoor een organisatie op die kan aansturen, rapporteren en faciliteren.
- h. De private partners dragen in natura bij door inbreng van kennis en meedenken aan de hand van concrete cases waarin ze zelf ook daadwerkelijk betrokkenheid hebben of krijgen. Ze dragen bij aan de verspreiding van de leerervaringen.

Artikel 3 Specifieke inzet en acties van Partijen

Rijksoverheid: inzet en acties

- a. De Rijksoverheid zal zich inspannen om bestaande of nieuwe versnellingsmogelijkheden, leerpunten of barrières die naar voren komen uit deze City Deal te agenderen - bijvoorbeeld in de uitvoering van de Energieagenda en de nog op te stellen Klimaatwet - en waar mogelijk in regelgeving, regelingen, organisatie of rolopvatting te werken aan oplossingen. Daartoe stellen de Partijen op basis van de pilots een lijst samen van de knelpunten die de gewenste doorbraak in de weg staan, waar ook gekeken wordt naar reeds bestaande informatie.

- b. De Rijksoverheid gaat met woningbouwcoöperaties in overleg hoe zij hierin een rol kunnen spelen en bekijkt de randvoorwaarden daarvoor.
- c. De Rijksoverheid voert met betrokken medeoverheden en belanghebbenden in relevante gremia en gesprekstafels (zoals MIRT onderzoek/verkenningen scenario's, follow-up van Beter Benutten, ITS, MaaS, duurzame mobiliteit) het gesprek over de mogelijkheden van aanpassen parkeernormen/parkeerbeleid en de transitie naar autodelen als oplossing.
- d. De Rijksoverheid spant zich in om elektrische deelmobiliteit op te nemen in de Transitieagenda Consumentengoederen Circulaire Economie (IenW)
- e. De Rijksoverheid ondersteunt elektrisch autodelen als onderdeel van bredere inzet autodelen door middel van onderzoek, kennisagenda en monitoring,
- f. De Rijksoverheid besteedt aandacht aan elektrische deelmobiliteit binnen Actieprogramma Elektrisch Vervoer (EZK) en de activiteiten van het Formule E-Team.
- g. De Rijksoverheid draagt actief bij aan de communicatie van doelen die samenhangen met deze City Deal en vervult een trekkende rol bij de totstandkoming van de jaarlijkse rapportage.
- h. De Rijksoverheid draagt deze City Deal uit als voorbeeldproject, onder meer via de website NederlandElektrisch.nl.
- i. De Rijksoverheid spant zich in om in de eigen bedrijfsvoering elektrische deelmobiliteit als vervanger van huidig regulier autogebruik te stimuleren en actief de ervaringen te delen.

Provincies: inzet en acties

- a. De provincies dragen deze City Deal uit in de gemeenten binnen hun grondgebied en ijveren voor het sturen op elektrische deelmobiliteit in gebiedsontwikkelingen.
- b. De provincies spannen zich in om de provinciale rolopvatting, organisatie of regelgeving aan te passen voor zover dat nodig is om tot versnelling van een doorbraak naar elektrische deelmobiliteit in stedelijke ontwikkelingen te komen.

Provincie Utrecht

De provincie Utrecht onderstreept het belang van gezondheid en leefomgevingskwaliteit in haar coalitieakkoord 'In Verbinding!'. In het bijbehorende strategisch kader komt dit als volgt tot uiting:

- a. De propositie van de gemeente Utrecht, 'Agenda Utrecht: Gezond Stedelijk Leven', wordt door de provincie Utrecht onderschreven en de provincie ziet deze in lijn met haar eigen ambities op het gebied van gezonde leefomgeving en is gestart met het opstellen van het aanjaagprogramma Gezonde Leefomgeving.

Provincie Zuid-Holland

- a. De provincie Zuid-Holland stimuleert in ambtelijke en bestuurlijke gesprekken met gemeenten de inzet van elektrische deelmobiliteit in gebiedsontwikkelingen;
- b. De provincie Zuid-Holland maakt inzet van (elektrische) deelmobiliteit voor verduurzaming, ruimtelijke en financiële optimalisatie van gebiedsontwikkelingen tot een van de belangrijke aandachtspunten in de verstedelijkingsopgave;
- c. De provincie Zuid-Holland bevordert samen met de deelnemende partijen kennisdeling over de uitkomsten van de pilots en oplossingen binnen de rest van de Zuidelijke Randstad en de provincie Zuid-Holland;
- d. De provincie Zuid-Holland zet in op verdere kennisontwikkeling van de relatie tussen parkeernormen, gebiedsontwikkeling, verkeersmodellen en elektrische deelmobiliteit.

City Deal-gemeenten

- a. Iedere City Deal gemeente draagt twee concrete pilots aan waarin binnen stedelijke ontwikkelingen gestuurd wordt op elektrische deelmobiliteit.
- b. City Deal-gemeenten spannen zich in om gemeentelijke rolopvatting, organisatie of regelgeving aan te passen als dat tot versnelling van een doorbraak naar elektrische deelmobiliteit in stedelijke ontwikkelingen zal leiden. Meer in het bijzonder gaat het hier om parkeernormen omlaag brengen in de pilotgebieden of het stellen van maximum- in plaats van minimumparkeernormen, geen of beperkt parkeervergunningen afgeven in de pilotgebieden en handhaven van het foutparkeren. Daarbij wordt gezocht naar een juiste balans tussen de belangen van de bewoners van het nieuwe (pilot)project en de bewoners in de omliggende buurten.
- c. City Deal-gemeenten onderzoeken in samenwerking met de projectontwikkelaars/ woningbouwcorporaties de plaatsing van duurzame energiesystemen in nieuw te ontwikkelen gebouwen en bi-directionele laadpalen in de pilotgebieden, zodat een koppeling kan worden gelegd met het energieneutraal maken van gebouwen en de auto als batterij kan fungeren in de overgang naar een duurzame energie.
- d. City Deal-gemeenten delen actief de kansen, belemmeringen en best practices met andere City Deal-gemeenten via de gremia voortkomend uit deze City Deal en met andere gemeenten via G32, G4 of andere kanalen.
- e. City Deal-gemeenten geven invulling aan een actief stimuleringsbeleid voor elektrische deelmobiliteit binnen de bredere context van stimuleren autodelen (transitie van bezit naar gebruik).
- f. City Deal-gemeenten zorgen voor capaciteit om de eigen pilots aan te jagen en te monitoren.

Gemeente Amersfoort

De Hoef West moet transformeren van kantorenlocatie naar een nieuwe en aantrekkelijke stadswijk waar gewoond, gewerkt en geleerd wordt. De hoge bezettingsgraad van parkeerplaatsen, en de verwachte mix van gebruikers zorgt ervoor dat een slim parkeerconcept een randvoorwaarde is om te kunnen verdichten, waarbij elektrische deelmobiliteit kansen biedt. Gezien verlaging van de parkeernorm doorgaans politiek erg gevoelig ligt, wordt de focus in eerste instantie gelegd op *anders* parkeren in plaats van *minder* parkeren.

Leerdoelen:

- Slim parkeren is een beproefde SmartCity-technologie en kan een waardevolle bron van data genereren voor allerlei toepassingen. Voorkomt slim parkeren onnodige vervoersbewegingen en daarmee conflicten tussen fietsers, voetgangers en automobilisten?
- Kan meervoudig gebruik leiden tot een reductie van parkeerplaatsen of juist een optimaal gebruik van specifieke parkeerplaatsen?
- Leidt verplaatsing van parkeerplaatsen naar collectieve parkeervoorzieningen tot een effectieve en efficiënte manier om de ruimtelijke kwaliteit van De Hoef West te verbeteren?
- Biedt het realiseren van collectieve parkeervoorzieningen kansen voor pick-up & drop-off points, snelladers voor elektrische auto's en buffercapaciteit voor zonne-energie?
- Leidt het laagdrempelig aanbieden van (elektrische) fietsen en elektrische deelauto's tot stimulering van OV en fietsgebruik?

Het Hogekwartier is een nieuwe stadswijk in Amersfoort waar onlangs is gestart met de bouw van circa 820 woningen, zowel koop- als huurwoningen. Er gekozen om niet alle, op basis van de nota parkeernormen gebaseerde aantallen, parkeerplaatsen ter plaatse te realiseren. Sociale huurwoningen worden met ingang van 2018 energieneutraal 'all electric' opgeleverd.

Leerdoelen

- Zijn (nieuwe) bewoners van het Hogekwartier op voorhand te enthousiasmeren over nieuwe vormen van mobiliteit en in het bijzonder (elektrisch) autodelen of het delen van andere vervoersmiddelen?
- Zijn deelauto's niet vraagvolgend maar al dan niet gefaseerd op voorhand in het gebied aan te bieden?
- Leiden deelauto's tot een (forse) reductie van het ruimtebeslag van parkeren en een reductie van het autogebruik (met name in de spitsperioden)?
- In relatie tot het opleveren van 'all electric' woningen: biedt het aanbieden van elektrische deelauto's kansen voor buffercapaciteit voor zonne-energie?

Gemeente Amstelveen

Kantoorgebouw en showroom annex garage 'Energiek' wordt gestript en omgebouwd tot een energiepositief gebouw met appartementen en commerciële bedrijfsruimten. De energie van de zonnepanelen wordt ingezet om de elektrische deelauto's van duurzame energie te voorzien.

Leerdoelen

- Hoe betrekken we de omgeving van transformatie- en nieuwbouwlocaties bij het inzetten van elektrische deelmobiliteit zodat zij vertrouwen hebben in de bijdrage hiervan aan verminderen parkeerdruk?
- Hoe bereiken we dat de toekomstige bewoners daadwerkelijk de elektrische deelauto's gebruiken en afzien van eigen (tweede?) autobezit?
- Hoe voorkomen we dat bij tegenvallend resultaat de omgeving met een parkeerprobleem achterblijft?
- Hoe vertalen we het resultaat van de pilot naar de parkeernormen van de toekomst?

Gemeente Amstelveen is met verschillende ontwikkelaars in gesprek over deelname aan de City Deal en voegt naar verwachting 1^e kwartaal 2018 een tweede pilot aan de City Deal toe.

Gemeente Den Haag

Erasmusveld: In het voorjaar van 2016 hebben de ontwikkelaars ABB, BPD, Varese en Van Mierlo samen met de gemeente Den Haag en De Duurzaam partner het manifest Duurzaam Erasmusveld ondertekend. De relevante thema's zijn duurzame en gezonde mobiliteit en duurzame energie: er wordt gestreefd naar een Erasmusveld met duurzame en gezonde mobiliteit waaronder goed openbaar vervoer, collectieve vervoerssystemen en goede langzaam verkeersverbindingen. Er wordt gestreefd naar een Erasmusveld waar duurzame energie wordt opgewekt vanuit de wens om zelfvoorzienend in energie te zijn.

Binckhorst: voor de transformatie van de Binckhorst van een traditioneel bedrijvengebied naar een gemengd gebied met een forse verdichting van functies is een beperking van het ruimtebeslag van het parkeren op de beschikbare ruimte nodig. Daarnaast zijn de duurzaamheidsambities voor de transformatie hoog.

Energiekwartier: pilotgebied voor het realiseren van langzaam verkeer en OV georiënteerd wonen en werken. In dit ontwikkelgebied mogen ontwikkelaars zonder nadere motivering naar beneden afwijken van de geldende parkeernormen. Het doel hiervan is een in Den Haag nieuwe stijl vastgoedontwikkeling mogelijk te maken, die wordt gekenmerkt door een hoogwaardige, zeer autoluwe inrichting van de buitenruimte en gericht is op het gebruik van het openbaar vervoer en van de meest elementaire vormen van verplaatsen zoals lopen en fietsen. In de openbare ruimte wordt een aantal parkeerplekken gereserveerd voor het parkeren van deelauto's.

Leerdoelen gemeente Den Haag

- Wat zijn de effecten van de gekozen aanpakken? Tegen welke barrières loopt de gemeente aan? Tegen welke barrières lopen de ontwikkelaars aan? Wat zijn succesformules?
- Willen de toekomstige bewoners wel deelnemen aan collectieve mobiliteitssystemen? Of moet het als verplichting bij de koop en huur van een woning zijn inbegrepen?
- Is het ontwikkelaars alleen te doen om de parkeernorm te drukken of zien ze autodelen ook echt als een duurzame oplossing?
- Hoe functioneert de inzet van elektrische deelmobiliteit bij een gebiedsontwikkeling buiten betaald parkeergebied?
- Hoe organiseer je als ontwikkelaar deelmobiliteit bij een ontwikkeling?
- Hoe zorgen we ervoor dat er toekomstgerichte laadinfrastructuur bij/in de bouwontwikkelingen wordt geplaatst? En is dit (semi-)private laadinfra of ook openbaar te gebruiken?
- Dient de gemeente beleidsregels te hanteren voor de inzet van deelauto's ter vervanging van normale parkeerplaatsen? Zo ja, welke regels zijn nodig om dit in goede banen te leiden?
- Welke kansen biedt het omgevingsplan bij de transitie naar duurzame nieuwbouw, waarbij de mobiliteit in grote mate wordt voorzien met elektrische deelmobiliteit en MaaS oplossingen?

Leerdoelen Heijmans in Energiekwartier

- Willen de toekomstige bewoners wel deelnemen aan collectieve mobiliteitssystemen? Hoe passen we de verkoopstrategie hierop aan?
- Wat is de balans tussen de verkoopwaarde van een woning/ doelgroep en het succes van collectieve mobiliteitssystemen?
- Wat zijn de huidige randvoorwaarden voor collectieve mobiliteitssystemen en wat is het toekomstbeeld?
- Hoe stimuleren we omwonenden en toekomstige bewoners van nog te ontwikkelen pilots om deel te nemen?
- Handvatten vinden om te kunnen bepalen wanneer het gebruik van collectieve mobiliteit voor elk willekeurig project tot een succes kan leiden (afhankelijk van de mate van het aanbod (aantal deelauto's, alleen maar deelauto's of mix deelauto's/privé parkeerplaats), doelgroep, omgevingsfactoren, parkeerbeleid gemeente).
- Hoe organiseer je als ontwikkelaar collectieve mobiliteit bij een ontwikkeling?
- Hoe bouw je toekomstbestendige parkeervoorzieningen bij nieuwbouw en hoe leg je toekomstgerichte infrastructuur aan in de openbare ruimte? Parkeerplaatsen die eenvoudig omgezet kunnen worden naar groen.
- Hoe kunnen de resultaten uit dit project worden toegepast in toekomstige projecten en welke rol kan Heijmans daarin nemen?

Gemeente Rotterdam

De woonwijk *Nieuw Kralingen* wordt door ontwikkelaars Heijmans en ERA Contour en de Gemeente Rotterdam getransformeerd tot een gevarieerde groene woonwijk direct grenzend aan het Kralingse Bos waarin luxe, ruimte en chique wonen de boventoon voeren. Er worden verschillende type woningen (zoals stadswoningen, beneden- en bovenwoningen, herenhuizen, twee-onder-een-kapwoningen, vrijstaande villa's en urban villa's) gerealiseerd in het hogere segment. In totaal worden er ongeveer 600 woningen ontwikkeld door Heijmans en ERA Contour.

Met *Rotterdam Central District_the next step* zijn de uitgangspunten en ambities verwoord voor de doorontwikkeling van RCD als Glocal District. Daarbij staan drie thema's, in aanvulling op Glocal en Mixone, centraal: verbinden, delen en verduurzaming. In de ontwikkelstrategie voor RCD staat als ambitie om nieuwe ontwikkelingen en herontwikkeling nog maar in beperkte mate nieuwe parkeerplaatsen voor auto's toe te voegen en in te zetten op het faciliteren van de sterk gestegen vraag naar ruimte voor fietsparkeren en autodeelconcepten

Gemeente Utrecht

Pilot in een *bewonersparkeergarage* gericht op realisatie van een hub (een centrale locatie binnen een gebied waar alle deelmodaliteiten te vinden zijn) om bewoners kennis te laten maken en uiteindelijk afstand te laten doen van eigen vervoersmodaliteiten.

Leerdoelen:

- Monitoren van gebruik en ontwikkeling eigen autobezit onder de inwoners in dat gebied.
- Ontwikkelen samen met andere gemeenten, provincies en rijksoverheid van een gezamenlijke monitoringssystematiek om de CO2 reductiedoelstelling ten gevolge van mobiliteit in het algemeen en de lokale bijdrage daaraan in het bijzonder te monitoren.
- Lokale netbalancing in landelijke context: Inzet op lokale opwek duurzame energie; lokale opslag in elektrische auto's en lokale teruglevering. Hoe krijgen we een goedwerkend lokaal werkend energiesysteem waar verdienmodellen mogelijk zijn voor (bi-directionele) oplaadinfra (bijv. laadpaalklevers en dubbele energiebelasting)

Wisselspoor (2e Daalsedijk), aangedragen door Synchron

Belastingkantoor (Gerbrandystraat), aangedragen door Syntrus Achmea

Private Partijen

De private partners dragen in natura bij door inbreng van kennis en meedenken aan de hand van concrete cases waarin ze zelf ook daadwerkelijk betrokkenheid hebben of krijgen en stellen deze kennis beschikbaar in het kader van deze City Deal.

ElaadNL

De elektrische deelauto als onderdeel van het energiesysteem

- a. ElaadNL faciliteert de nieuwe markt voor laaddiensten voor elektrische deelauto's. In een open markt ontstaat de mogelijkheid voor alle marktpartijen om in elke gemeente en provincie diensten voor het laden van elektrische deelvoertuigen aan te bieden. Concurrentie zorgt daarbij voor betaalbare oplossingen voor netbeheer en maatschappij
- b. ElaadNL ontwikkelt bruikbare oplossingen voor smart charging in samenwerking met gemeenten, provincies en marktpartijen, inclusief standaardisatie van V2G. Smart charging geldt als effectieve oplossing om kostbare netverzwaringen vanwege toenemende piekbelasting door het laden elektrische deelvoertuigen te beheersen. Voor netbeheerders is het van belang dat de combinatie smart charging en elektrische deelauto's als betrouwbaar en bruikbaar alternatief voor netverzwaring ingezet kan worden.
- c. ElaadNL ondersteunt gemeenten, provincies en netbeheerders bij snelle groei van elektrisch vervoer. Tijdig inzicht en het werken met standaarden (en releases) vereenvoudigt de integratie van elektrisch vervoer in de netten van de regionale netbeheerders. Voor de vele elektrische deelauto's die in de openbare ruimte parkeren zijn in korte tijd veel nieuwe laadvoorzieningen nodig, met elk een aansluiting op het elektriciteitsnet. Inwoners, woningcorporaties en bouwers willen net als gemeenten, provincies en netbeheerders dat de laadinfra voor elektrische deelauto's snel, goed en goedkoop wordt gerealiseerd.

Heijmans

Heijmans neemt deel aan de pilot Energiekwartier in Den Haag. De leerdoelen staan vermeld bij de gemeente Den Haag. Verder wil Heijmans met onze partners het volgende leren en toepassen in deze City Deal:

- Hoe de traditionele autogebruiker gemotiveerd kan worden om over te stappen naar elektrische deelmobiliteit;
- Impact van elektrische deelmobiliteit (andere parkeernormen in relatie tot vastgoedontwikkeling) op de inrichting van de woonwijk (verbetering straatbeeld) en infrastructuur;
- Hoe moet je elektrische deelmobiliteit toegankelijk maken (apps) en zorgen voor de juiste services (bijvoorbeeld elektrische laadpunten met zonnepanelen, reisadvies, schoonhouden van de auto's of andere vervoermiddelen); en
- Het toepassen van verrekensystemen in VVE-situaties bij elektrisch opladen;

Stichting Smart Solar Charging

Stichting Smart Solar Charging streeft naar het inzetten van volledig elektrische auto's als buffer voor een 100% duurzaam lokaal energiesysteem én als onderdeel van een duurzame mobiliteitsdienst voor nieuwe en bestaande bewoners van de stad.

Stichting Smart Solar Charging zet deze visie, samen met een groot aantal (markt)partijen, om in concrete projecten om de randvoorwaarden voor succes te bepalen. Deze randvoorwaarden bepalen:

- Het succesvol gebruik van 100% elektrische auto's door bewoners
- De doorslaggevende bijdrage van de elektrische auto in een duurzame energievoorziening
- Een positieve business cases voor de mobiliteitsdienst en de laadinfra in combinatie met een betaalbare mobiliteitsdienstverlening
- De betaalbaarheid van investeringen in het elektriciteitsnet voor ontwikkelaars, netbeheerders en bewoners

Stichting Smart Solar Charging ondersteunt overheden en projectontwikkelaars in deze City Deal op basis van deze randvoorwaarden en in het contact leggen met marktpartijen die dienstverlening kunnen bieden voor de succesvolle realisatie van de pilots.

Synchroon

Synchroon draagt de pilot Wisselspoor in Utrecht aan. De leerdoelen staan vermeld bij de gemeente Utrecht. Verder wil Synchroon het volgende leren en bijdragen aan deze City Deal:

Syntrus Achmea

Syntrus Achmea draagt de pilot Belastingkantoor aan. De leerdoelen staan vermeld bij de gemeente Utrecht. Verder wil Syntrus Achmea het volgende leren en bijdragen aan deze City Deal:

NEPROM

- a. NEPROM draagt deze City Deal actief uit onder haar leden;
- b. NEPROM draagt actief bij aan kennisdeling en kennisontwikkeling binnen deze City Deal;
- c. NEPROM verbindt deze City Deal met diverse initiatieven waarbij zij betrokken is op het gebied van energiebesparing en mobiliteit in (binnenstedelijke) gebiedsontwikkeling en/of -transformatie, waaronder:
 - a. Programma Stedelijke Transformatie: dit is een samenwerkingsprogramma van NEPROM, Bouwend Nederland, IVBN, G32, G4, VNG, IPO, BZK met als doel om de woningproductie in binnenstedelijke gebiedstransformaties te versnellen en op te schalen en daarbij daadwerkelijk in te spelen op de maatschappelijke vraag. Hierbij ontwikkelen we tevens

- oplossingen voor vraagstukken rond energietransitie, mobiliteit en arbeidsmarkt.
- b. Investeringsvisie voor het wonen: onder deze werktitel werkt een aantal ontwikkelaars, beleggers en bouwbedrijven onder leiding van de NEPROM aan het inzichtelijk maken van de toekomstige woningbouwopgave in de volle breedte, de ruimte binnen de bestaande stad en daarbuiten, de relatie met andere domeinen, zoals energietransitie, mobiliteit en bereikbaarheid, en mogelijke knelpunten en oplossingsrichtingen om aan de toekomstige woningvraag te voldoen.
 - c. 'Transportify': een aantal NEPROM-leden denkt in dit (tijdelijke) werkgroepje na over veranderingen in mobiliteit en de gevolgen daarvan voor de gebouwde omgeving en nieuwe projecten.
 - d. ZEN-programma: ZEN staat voor Zeer Energiezuinige Nieuwbouw, van bijna energieneutraal (BENG) tot energieleverend, met de bewoner als uitgangspunt. Aedes, Bouwend Nederland, NEPROM, NVB en de minister van BZK werken in dit programma samen aan een kanteling in de woningmarkt, waardoor energie niet langer een kostenpost is, maar juist een 'unique buying point' voor de consument. Hier kan een combinatie gemaakt worden met energieopslag en -levering op buurtniveau.

OVERIGE BEPALINGEN

Artikel 4 Kosten

Iedere Partij draagt haar eigen kosten in het kader van deze City Deal.

Artikel 5 Organisatie, voortgang en monitoring

- a. Alle in deze City Deal genoemde acties worden zo snel mogelijk ter hand genomen. In de pilots worden concrete stappen gezet ter versnelling van de doorbraak naar elektrische deelmobiliteit in stedelijke gebiedsontwikkelingen.
- b. Elke Partij stelt een aanspreekpunt beschikbaar. Deze vormen tezamen een ambtelijke werkgroep. Over de voortgang van de City Deal voeren alle Partijen gezamenlijk elke drie maanden een bijeenkomst waarin de voortgang en leervragen van een pilot centraal staan. De verantwoordelijke Partij of Partijen verzorgen per toerbeurt de organisatie. Doel van de bijeenkomst is het bewaken van de voortgang en het delen van goede voorbeelden en lessen.
- c. De planning voor het eerste jaar ziet er als volgt uit:
 - 2018 Q1: Opstartfase
 - 2018 Q2: Erasmusveld – Gemeente Den Haag en BPD
 - 2018 Q3: Amstelveen
 - 2018 Q4: Provincie Zuid-Holland
- d. In de opstartfase (Q1) maakt de werkgroep ten eerste een analyse van de aangedragen pilots. Hierin wordt opgenomen hoe de pilots van elkaar

verschillen, bijvoorbeeld in doelgroep, type wijk en type woning/gebouw. Ook wordt er een monitoroverzicht voor de voortgang van de pilots opgesteld waarin onder andere de volgende punten meegenomen worden: gebruik van elektrische deelmobiliteit, CO2-reductie, haalbare businesscase, parkeervergunning wel/niet afgegeven.

- e. De werkgroep wordt scherp gehouden door een compacte ambtelijke stuurgroep samengesteld uit Partijen. De stuurgroep komt tweemaal per jaar samen en stuurt op het realiseren van doelen en bespreekt eventuele knelpunten.
- f. Eenmaal per jaar wordt door een onafhankelijke instelling over de voortgang van de City Deal gerapporteerd aan de stuurgroep: alle Partijen rapporteren schriftelijk over de voortgang van hun projecten aan deze onafhankelijke instelling. De Rijksoverheid vervult hierbij een coördinerende en faciliterende rol.
- g. Daarnaast monitoren gemeenten jaarlijks het gebruik van elektrische deelmobiliteit. Dit loopt mee in de jaarmonitor autodelen waarin het aandeel elektrische auto's is opgenomen (IenW/CROW)
- h. Na afloop van de looptijd van de City Deal stelt de onafhankelijke instantie een verslag op van de uitvoering van de City Deal en van de behaalde resultaten. Dit verslag wordt vastgesteld door de stuurgroep en aangeboden aan de Partijen.

Artikel 6 Toetreding

- a. Teneinde andere partijen in zo ruim mogelijke mate te doen participeren in deze City Deal, bestaat voor hen de mogelijkheid om gedurende de looptijd van deze City Deal als Partij toe te treden. Een toetredende partij dient de verplichtingen die voor haar uit deze City Deal voortvloeien zonder voorbehoud te aanvaarden.
- b. Zij maakt haar verzoek tot toetreding schriftelijk bekend aan de in artikel 5 genoemde werkgroep. Zodra de Partijen unaniem schriftelijk hebben ingestemd met het verzoek tot toetreding, ontvangt de toetredende partij de status van 'Partij in de City Deal Elektrische Deelmobiliteit in Stedelijke Gebiedsontwikkeling' en gelden voor deze Partij de voor haar uit deze City Deal voortvloeiende rechten en verplichtingen.
- c. Het verzoek tot toetreding en de verklaring tot instemming worden in afschrift als bijlage aan deze gehecht.
- d. Van de toetreding wordt mededeling gedaan in de Staatscourant.

Artikel 7 Opzegging

- a. Elke Partij kan deze City Deal op elk moment met inachtneming van een opzegtermijn van 3 maanden schriftelijk tussentijds opzeggen, indien een zodanige verandering van omstandigheden is opgetreden dat de City Deal billijkheidshalve op korte termijn tussentijds behoort te eindigen. De tussentijdse opzegging moet de verandering in omstandigheden vermelden.
- b. Wanneer een Partij de City Deal opzegt, blijft de City Deal voor de overige Partijen in stand voor zover de inhoud en strekking ervan zich daartegen niet verzetten.

- c. Ingeval van beëindiging van de City Deal krachtens opzegging is geen van de Partijen jegens een andere Partij schadelijktig.

Artikel 8 Afdwingbaarheid

Deze City Deal is niet in rechte afdwingbaar

Artikel 9 Onvoorziene omstandigheden

- a. Partijen treden met elkaar in overleg indien zich onvoorziene omstandigheden voordoen, die van dien aard zijn dat naar de maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van deze City Deal niet mag worden verwacht;
- b. Het in het eerste lid bedoelde overleg vindt plaats binnen [termijn] nadat een Partij de wens hiertoe aan de andere Partijen schriftelijk kenbaar heeft gemaakt.
- c. Ingeval het overleg niet binnen [termijn] tot overeenstemming heeft geleid, geldt de beëindigingsregeling zoals deze is opgenomen in artikel 7 van deze City Deal.

Artikel 10 Ongeldigheid

Indien een bepaling van deze City Deal in enige mate als nietig, vernietigbaar, ongeldig, onwettig of anderszins als niet-bindend moet worden beschouwd, wordt die bepaling, voor zover nodig, uit deze City Deal verwijderd en vervangen door een bepaling die wel bindend en rechtsgeldig is en die de inhoud van de niet-geldige bepaling zoveel mogelijk benadert. Het overige deel van de City Deal blijft in een dergelijke situatie ongewijzigd.

SLOTBEPALINGEN

Artikel 11 Voortgang

Alle in deze City Deal genoemde afspraken worden zo snel mogelijk ter hand genomen.

Artikel 12 Inwerkingtreding en looptijd

Deze City Deal is gesloten voor de bepaalde duur van drie jaar. Zij treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door alle Partijen. Partijen treden uiterlijk zes maanden voor het einde van de looptijd van de City Deal in overleg over voortzetting van de City Deal.

Artikel 13 Toepasselijk recht

Op deze City Deal is uitsluitend Nederlands recht van toepassing.

Artikel 14 Citeertitel

Deze City Deal wordt aangehaald als: City Deal Elektrische Deelmobiliteit in Stedelijke Gebiedsontwikkeling.

Artikel 15 Publicatie in Staatscourant

- a. Binnen twee maanden na ondertekening van deze City Deal wordt de tekst daarvan gepubliceerd in de Staatscourant.
- b. Bij wijzigingen in deze City Deal vindt het eerste lid overeenkomstige toepassing.
- c. Van toetreden, uittreden, opzeggen of ontbinden wordt melding gemaakt in de Staatscourant.

Aldus overeengekomen en ondertekend op 7/12/2017 te Den Haag

De PARTIJEN

Gemeente...

Provincie...

Minister ...

...

....

....

Wethouder ...

Gedeputeerde ...

Wethouder ...

Neprom

...

...

ETC.